HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ביין חרדלי. שחור. כלומר לצבוע לו שחורה: **נמסב ריחב.** מיסב מטה שמיסב עליה בשעת אכילה. ולענין ניחוף אשה שמנה: **קלר.** כמוסה: **חכר טוב.** אשה טובת מראה: **דלימלאי מלבא.** כך שמה: **מרתני' נחלה.** מפרש בגמ' קולפא מלוק"ח בלע"ז: **ודפסו תרכוסא.** ומי מכשיטין נינהו לא יהו בטלין לעתיד: **כירים.** בגמרא[ף] מפרש: **טהורה.** אינה מקבלת טומאה: **ויולאין בה.** ללא שלפא ומחוייא שלא ילאה שוקה: **ככלין טמאין.** בגמ'[ר] מפרש לה: **גמ' שרגא בטיהרא.** גר בלטריס מתוך שאינו לריך לינו נהה. אבל בזמן הזה שהוא עת מלחמה מכשיטין הן: **ופליגא.** הא דקתני בטלין לימות המשיח פליגא דשמואל דלשמואל אין בטלין לימות המשיח:

לא יהבי. משמע לעולם אלמא יש עניות ועשירות ב"מ נחמות שנתנחמו הנביאים ולא יהיה כעני עוד (זכריה יד) לא לימות המשיח נתנחמו שהן מן העולם הזה לשם כן תדע לך לפיכך בטלין לימות המשיח לרבי חייא בר אבא: **לא נחמנהו.** דברי נחמות שלהן: **עין לא ראתה.** עין של נביאים לא שלטה לראותו: **בדברי תורה לחיים.** הוי יהיה לחזר על מנחתך שתהא מזומנת לך בשעת הדין להניח לחיים כתרג על יהך גבור לגפא בתלתה והוא הוהך והדרך: **דליגמר חיים.** לגרום שתעשה מדיה ותף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה: **והדר ליסבר.** טעמיה. להא קשה ליה לרב כהנא ולא הוה ידע להאי טעמא ותלמודיה הוה קים ליה מדהוה בר תמני סרי: **המתדלין.** שוחלין ומשיחין ולא לקפא אלא להתמדד: **והדרך.** כמו והתדך: **ומורך.** ותלמד (ף): **למיימינין.** של תורה שתשפשפין טעמיהן בדקדוק ובוכרין (ב) כימין המיומנת למלאכה (ג): **עושר וכבוד ליכא.** בתמיה. כיון דליכא תורך ימים כ"ש עושר וכבוד: **למשתיילין בה.** שחין יגעים בה כל לרכן. אי נמי מיימינין בה עוסקין למה מתחילים אלא לשמה: **פנוחין זה לזה.** ונוחין ונותנין בה בנחת רוח מתעסקין כדי שילמדו זה מזה: **ידבר עמים תחתינו.** יפפיל וכל שפלות בנחת. ל"ת הנוחין מניחין זה את זה להבנתה של הלכה כמו לך נחה (שמות לג) **ידבר תרגום** של יונתן (ף): **ומי יאמר לו מה תעשה.** שומר מלות יוכל לומר לו: **המקשיבין.** מלמדים זה את זה ומביחים זה מזה ולישנא דקרא נקט: **נגיס.** בתי מדרשות: **תכיריס מקשיבים.** זה לזה להם אני חומר שימעיעו קולם ואענם: **נרח דודי.** בתריב כתיב: **המדגילים.** מתחפין זה את זה ומומרים בה ומלמוד ובין בין שניהן הוחיל ואין לנו רב ללמדנו: **לורחא.** שורח הדבר. קלת למדו מרבים: **גדול המנוח.** לפי שחין העני בוש בדבר: **ומעיל ליים.** מעות ומלחי להשתכר בהן למחלית שכר. ואיידי דחייכי רבי חנא חמר ריש לקיש נקט כל הני מילי דחגדתא דחמר להו ר' חנא משמיה: **חוגרו.** הלבש בו שפוף ליהנות מתלמודו: **אל תדור בשכונתו.** שחינו יודע בדקדוקי מלות ואין חסידותו שלם ושופך ללמוד ממנו: **מוגע תסד.** שחינו מניח העניים לבא לפתחו: **למס.** דהיינו כלב: מרעהו

אין בין העוה"ז לימות המשיח. אלא ל"ג דהשתא אין יהושלים ואין בהמ"ק ומילו לימות המשיח יהיה הכל בנוי ל"ל דהאי אין בין לאו דוקא[א] ומילו

בין חרדלי במסב רחב או במסב קצר בחבר טוב או בחבר רע א"ר חסדא וכולן לזנות אמר רחבה אמר רבי יהודה עצי ירושלים של קינמון היו ובשעה שהיו מסיקין מהן ריחן נודף בכל ארץ ישראל ומשחרבה ירושלים נגנזו ולא נשתייר אלא בשעורה ומשתכח בגואי דציפצמאי מלכתא:

מתני' [א]לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא [ב]בתרים ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וחכ"א אינן אלא לגנאי שנאמר [1]וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות [ג]ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה בירית טהורה ויוצאין בה בשבת כבלים טמאים ואין יוצאין בהן בשבת: **גמ'** [ג]מאי באלה [ד]קולפא: ר' אליעזר אומר תכשיטין הן לו: תניא אמרו לו לרבי אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח אמר להן לפי שאינן צריכין שנאמר [1]לא [ה]ישא גוי אל גוי חרב ותהוי לנוי בעלמא אמר אבי מידי דהוה [ו]אשרגא בטיהרא ופליגא דשמואל דאמר שמואל [ז]אין בין העולם הזה לימות המשיח [ח]אלא שיעבוד גליות בלבד שנאמר [2]כי לא יחדל אביון מקרב הארץ מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא [3]כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא [3]עין לא ראתה אלהים זולתך ואיכא דאמרי אמרו לו לר' אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח אמר להן אף לימות המשיח אינן בטלין היינו דשמואל ופליגא דר' חייא בר אבא א"ל אביי לרב דימי ואמרי לה לרב אויא ואמרי לה רב יוסף לרב דימי ואמרי לה לרב אויא ואמרי לה אביי לרב יוסף מ"ט דר"א דאמר תכשיטין הן לו דכתיב [4]חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך א"ל רב כהנא למר בריה [ט]דרב הונא האי בדברי תורה כתיב א"ל [ט]אין מקרא יוצא מידי פשוטו א"ר כהנא כך הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא מאי קמ"ל דליגמר איניש והדר ליסבר: סימן זרות: א"ר ירמיה א"ר אלעזר שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה הקב"ה מצליח להם שנאמר [5]והדרך צלח אל תקרי והדרך אלא והדדך ולא עוד אלא שעולין לגדולה שנאמר [5]צלח רכב יכול אפילו שלא לשמה תלמוד לומר [5]על דבר אמת יכול אם הגים דעתו ת"ל [5]ועניה צדק ואם עושין כן זוכין לתורה שניתנה בימין שנאמר [5]ותורך נוראות ימינך רב נחמן בר יצחק אמר זוכין לדברים שנאמרו בימינה של תורה דאמר רבא בר רב שילא ואמרי לה אמר רב יוסף בר חמא א"ר ששת מאי דכתיב [6]אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד אלא בימינה אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא אלא למיימינין בה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד למשמאילים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא א"ר ירמיה אמר ר' שמעון בן לקיש שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא מקשיב להן שנאמר [7]אז נדברו יראי ה' וגו' [י]אין דיבור אלא נחת שנאמר [8]ידבר עמים תחתינו [כ]מאי ולחושבי שמו א"ר אמי אפילו חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה א"ר חיננא בר אידי כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר [9]שומר מצוה לא ידע דבר רע א"ר אסי ואיתימא ר' חנינא אפילו הקב"ה [ל]גוזר גזירה הוא מבטלה שנאמר [10]באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וסמיך ליה שומר מצוה לא ידע דבר רע אמר רבי אבא אמר רבי שמעון בן לקיש שני תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה בהלכה הקדוש ב"ה שומע לקולן שנאמר [11]היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני ואם אין עושין כן גורמין לשכינה שמסתלקת מישראל שנאמר [12]ברח דודי ודמה וגו' אמר רבי אבא א"ר שמעון בן לקיש שני ת"ח [מ]המדגילים זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא אוהבן שנאמר [13]ודגלו עלי אהבה אמר רבא והוא דידעי צורתא דשמעתא [ס]והוא דלית להו רבה במתא למיגמר מיניה [ס](א"ר) אבא א"ר שמעון בן לקיש [ר]גדול המלוה יותר מן העושה צדקה [ס]ומטיל בכיס יותר מכולן [פ](א"ר) אבא אמר ר' שמעון בן לקיש [ה]אם תלמיד חכם נוקם ונוטר כנחש הוא חגריהו על מתניך אם עם הארץ הוא חסיד אל תדור בשכונתו אמר רב כהנא אמר רבי שמעון בן לקיש ואמרי לה אמר רב אסי אמר [ס](ריש לקיש) ואמרי לה אמר רבי אבא אמר רבי שמעון בן לקיש [י]כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו שנאמר [14]למס

מרעהו

תורה אור השלם

1 וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאִתִּים וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה:
ישעיהו ב ד

2 כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ:
דברים טו יא

3 וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ:
ישעיהו סד ג

4 חֲגֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדְךָ וְהַדָּרְךָ:
תהלים מה ד

5 וְהַדָּרְךָ צְלַח רְכַב עַל דְּבַר אֱמֶת וְעַנְוָה צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ:
תהלים מה ה

6 אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשׂמאולָהּ עשֶׁר וְכָבוֹד:
משלי ג טז

7 אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ:
מלאכי ג טז

8 יְיַדֵּבֵר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ:
תהלים מז ד

9 שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדָע לֵב חָכָם:
קהלת ח ה

10 בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמַר לוֹ מָה תַּעֲשֶׂה:
קהלת ח ד

11 הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי:
שיר השירים ח יג

12 בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל בְּתָרֵי בְשָׂמִים:
שיר השירים ח יד

13 הֲבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה:
שיר השירים ב ד

14 לְמָס מֵרַעֲהוּ חָפֵד וְיִרְאַת שַׁדַּי יַעֲזוֹב:
איוב ו יד

מוסף תוספות

א. דבמסכת תענית (דף יג.) ושם אשכחן אין בין דשייר, דקאמר אין בין שלש אמצעיות וכי תימא תנא ושייר והא אין בין קתני, ופריך ותסברא אין בין דווקא והא שייר תיבה ומשני אי משום תיבה לאו שיורא הוא, מכל מקום משמע דאי הוה משייר ליה לא הוה קשיא ליה כלל אף על גב דקתני אין בין. תוס' מגילה ח.

מצ א מיי' פ"י מהל' שבת הלכה ו סמג לאוין סה טוש"ע ס"ח סי' ש"ן סעיף ז:
ג ב מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ב:
נא ג מיי' פ"ח מהל' תשובה הלכה ז:
נב ד מיי' פ"ו מהל' מ"ע ומילה ז טוש"ע י"ד סי' רמט סעיף ו:
נג ה מיי' פ"ו מהל' דעות הלכה ו ג:
נד ו מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה ד:

מוסף רש"י

באלה. מקל (פסחים נז). **למזמרות.** זמורות. **בכרכומא** (ישעיה ב ד). **בירית.** ואין כאן לשעבר שעשין לשוקים מעל גבי שוקים להקדח שלא יפלו, טהורה. ללשון תכשיט היא שלא תשמש בגבי שוקים, והוי כטבעת הכלים לשמהן טהורות, ויוצאין בה. שלריך לה עם גבי שוקים ולא הוי משאוי ויוצאין בכיון דלעניעותא היא לא שלפה וממאי (לעיל ס:). **אשרגא בטיהרא.** גר בלטרים שאינו מלוי (חולין ס:). **כל הנביאים לא נתנבאו.** הטובות והנחמות (ברכות לד:). **טופה ליכמל** (סנהדרין צט:). **עין לא ראתה.** לא נרחים ולא נגלית לשום נביא (שם) עין שום נביא לא ראתה את יעשה הקב"ה למחכה לו ואלמי עיניך אתה אלהים (ישעיה סד ג) ללון קן לבכר (סנהדרין שם). **אין מקרא יוצא מידי פשוטו.** ופ"ע דדרשינן ליה לדרשה, מידי פשוטו מיהא לא נפיק לגמרי (יבמות כד:). **למיימינין בה.** עסוקים בכל כחם וטורחים לעשות פועה, כאדם המשתמש בידי ימינו שהיא עיקר (לקמן פח:). **ידבר עמים תחתינו.** יעכל עמים מתחתו (מכות יא:).

לעזי רש"י

מצוק"ה [מצוג"א]. אֲלָה.

גליון הש"ס

גמ' אלא שעבוד גליות. עי' פסחים נ ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומוכך ותלמדך הס"ד ותמ"כ ומ"ש עושר וכבוד וכו' עושר וכבוד הס"ד ותמ"כ מ"ש למיימינין בה שמפשפשין כל"ל ותיבת של מורים נמחק וע"ב ע"ל בדף פח ע"ב:

הגהות הגר"א

(ג) [גיר' הערוך מאי אלה קופל פי' דומה למקל וכו' ולפ"ז ענגל כמו כדור וכו' ע"ש], ד) [פי' שבט שמכין בו ותלמוד ערוך], ה) [במיכה כתיב ישמון], ו) מולין קכ:, ז) ברכות לד: לקמן קנ:, פסחים קח. סנהדרין לח: סט:, ח) י"ג בדניאל, ט) [ישעיה יא: כל.], י) מכות יא:, כ) ברכות ו. קדושין מ. ע"ש, ל) [מ"ק טו: ב"מ פה.], מ) [ועי' תוס' ע"ז כג: ד"ה רבנא וכו' שמשינו לפטיטה רש"י להכלה], נ) [ע' תוס' ע"ז שם], ס) [ל"ל ומ"כ], ע) פסחים נג:, פ) [ל"ל ומ"כ], צ) [ועי' תוס' ב"ב קמ:], ק) [ב"ב], ר) [שם], ש) בס"ה: בדוקיון וכיולוק], ת) [ע' תוס' ד"ה ומ"כ לקמן פח: ד"ה ר"ש למיימינין], א) [שפ"ח בשם הגר"ח ז"ל ד"ה אין בין ומ"ש שם עפ"י הגליון].

גליון הש"ס

גמ' שרגא בטיהרא. גר בלטרים שאינו מלוי. עי' פסחים נ ע"ב:

לעזי רש"י

מצוק"ה [מצוג"א]. אֲלָה.

מוסף רש"י

באלה. מקל (פסחים נז). **למזמרות.** זמורות. **בכרכומא** (ישעיה ב ד). **בירית.** ואין כאן לשעבר שעשין לשוקים מעל גבי שוקים להקדח שלא יפלו, טהורה. ללשון תכשיט היא שלא תשמש בגבי שוקים, והוי כטבעת הכלים לשמהן טהורות, ויוצאין בה. שלריך לה עם גבי שוקים ולא הוי משאוי ויוצאין בכיון דלעניעותא היא לא שלפה וממאי (לעיל ס:). **אשרגא בטיהרא.** גר בלטרים שאינו מלוי (חולין ס:). **כל הנביאים לא נתנבאו.** הטובות והנחמות (ברכות לד:). **טופה ליכמל** (סנהדרין צט:). **עין לא ראתה.** לא נרחים ולא נגלית לשום נביא (שם) עין שום נביא לא ראתה את יעשה הקב"ה למחכה לו ואלמי עיניך אתה אלהים (ישעיה סד ג) ללון קן לבכר (סנהדרין שם). **אין מקרא יוצא מידי פשוטו.** ופ"ע דדרשינן ליה לדרשה, מידי פשוטו מיהא לא נפיק לגמרי (יבמות כד:). **למיימינין בה.** עסוקים בכל כחם וטורחים לעשות פועה, כאדם המשתמש בידי ימינו שהיא עיקר (לקמן פח:). **ידבר עמים תחתינו.** יעכל עמים מתחתו (מכות יא:).